

Bölgedeki Arap kabilelerinin katılımıyla sınırlı kaldığı için mahallî bir özellik taşıyan Hubâşe ikinci derecede bir panayırdı. Hicaz-Yemen yolu üzerinde olması dolayısıyla her iki bölge tüccarının katılabilirdiği panayırdan yakınlığı sebebiyle özellikle Mekke halkı istifade ederdi. Hz. Peygamber'in de nübüvvetten önce ticaret yapmak üzere Hatice'nin kervanıyla buraya gittiği rivayet edilir. Receb ayının başında kurulan Hubâşe Ebû'l-Velîd el-Ezrakî'ye göre üç, Ebû Ubeyd el-Bekrî'ye göre ise sekiz gün sürerdi.

Hubâşe'nin diğer panayirlarda bulunmayan bazı özellikleri vardı. Esirler burada yakınları tarafından fidye ödenerek kurtarılır, katiller kısas talep edilerek öldürülürdü. Babasının katili Harâm b. Câbir'i öldüren Câhiliye şairlerinden Şenferâ, maktulün kardeşi Esed b. Câbir tarafından Hubâşe'de yakalanarak öldürülmüştü.

Panayırın güvenliği Mekke valilerinin görevlendirdiği bir müfreze tarafından sağlanırdı. Abbâsî Halifesi Emîn'in (809-813) Mekke valisi Dâvûd b. İsâ devrinde buraya tayin edilen müfreze kumandanı Ezd kabilesi mensuplarıncâ öldürülmüş, güvenliğin sağlanamaması üzerine Mekke fakihleri panayırın bir daha kurulmaması yönünde görüş bildirmişler, bunun üzerine panayır 197 (813) yılında vali tarafından kapatılmıştır. Devlet merkezinin Emevîler devrinde Suriye'ye, Abbâsîler döneminde Irak'a intikal etmesi ve ticaret trafiğinin değişmesi sonucu Ukâz, Mecenne ve Zülmecâz gibi hac mevsiminde kurulan diğer meşhur panayirlar daha önce ortadan kalkmış, Hubâşe'nin de pek önemi kalmamıştı.

Kaynaklarda, eski Tihâme pazarıyla Benî Kaynukâ' yahudilerinin yine receb ayında kurdukları pazara da Hubâşe adı verildiği kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tâcû'l-'arûs, "hbs" md.; Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Muşannef*, V, 320; Ezrakî, *Ahbâru Mekke* (Melhas), s. 191-192; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 281-282; Bekrî, *Mu'cem*, II, 418; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 10; II, 210-211; Kastallânî, *İrşâdû's-sârî*, Beyrut, ts. (Dâru l-hyâi't-türâsî'l-Arabî), III, 259; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, *Bülûgu'l-ereb*, I, 267, 270; Saîd el-Efgânî, *Esvâku'l-'Arab*, Dimaşk 1379/1960, s. 70, 132, 209, 258-260, 262, 263; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VII, 375-376; Abdülazîz b. İbrâhim el-Ömerî, *el-Hîref ve's-şinâ'ât fi'l-Hicâz ft 'aşrî'r-Resûl*, Riyad 1405/1985, s. 165; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), I, 30, 57; II, 952; a.mlf., "Hz. Peygamber'in İslâm Öncesi Seyahatleri" (trc. Abdullah Aydın), *İFD*, sy. 4 (1980), s. 332.

CENGİZ KALLEK

HUBBÎ (حبى)

(ö. 998/1590 [?])

Kadın divan şairlerinin
önde gelenlerinden.

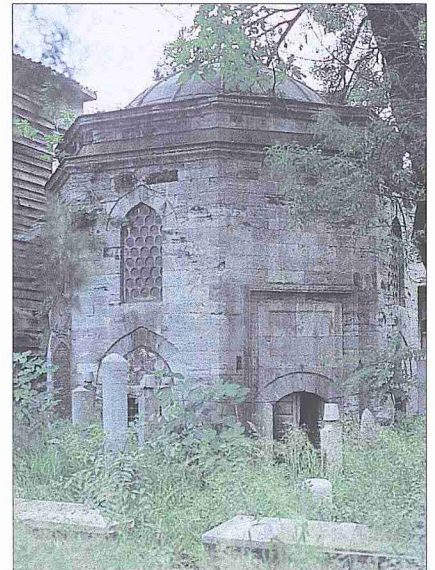
Asıl adı Ayşe'dir. Şiirlerinde "çok sevilen, çok beğenilen, güzel" anlamındaki Arapça *hubbâ* kelimesinden gelen Hubbî mahlasını kullandığı için genellikle Hubbî Hatun diye anılır. Kâtib Çelebi onun Amasyalı olduğunu söyler (*Keşfü'z-zunûn*, I, 594). Bu bilgi bazı son devir kaynaklarında da tekrar edilmiştir. Beşiktaşlı Şeyh Yahyâ Efendi'nin torunu olan Hubbî, şehzadeliğinde II. Selim'e hocalık yapan *Tabakât-ı Hanefiyye* müellifi Akşemseddinzâde Şemseddin Çelebi ile (ö. 957/1550) evlenmiş (Âşık Çelebi, vr. 185^b), bu evlilikten iki oğlu ve bir kızı olmuştur. Kocasının ölümünden sonra şehzadeyle irtibatını devam ettirmiş, bir rivayete göre haremde bulunmuş, padişahlığı döneminde de (1566-1574) nedimesi olduğu gibi saraydaki nüfuzlu kişilerden biri haline gelmiştir. Devrin ulemâsından Vüsûlî Mehmed Efendi'nin, Hubbî'nin kızıyla evlendikten sonra İstanbul kadılığına kadar yükseldiği için "Hubbî Mollası" adıyla anılması Hubbî'nin nüfuzunu gösteren önemli bir delil olarak zikredilir. Padişaha yakınlığı yanında güzelliğiyle de dikkati çeken Hubbî hakkında çeşitli dedikodular çıkmıştır. Onun, "Râsttır reftârımız mânend-i mîl-i tûtîyâ / Biz hezâran dîde-i mahmûra girmiş çıkmışız" beytini bu dedikodulara karşı söylediği belirtilmektedir. Hubbî'nin III. Murad'ın saltanat döneminin (1574-1595) ortalarında öldüğünü ileri süren kaynaklar yanında (*Sicill-i Osmânî*, II, 110) 998'de (1590) vefat ettiğini belirten kaynaklar da vardır (*Osmanlı Mûellifleri*, II, 137).

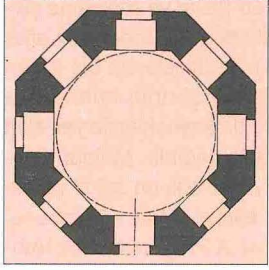
Hubbî'nin türbesi, Eyüp'te Feshâne caddesiyle Kızıldağırmın sokağının birleştiği yerde ve cadde üzerindedir. Yapı kesme taştan ve sekizgen planlı olup kurşun kaplı bir kubbe ile örtülüdür. Kapı cephesi hariç diğerlerinde altta sivri kemerli birer, üstte ise iki cephede bir tek pencere ile aydınlanan türbenin ahşap kapısı üstünde bulunması gereken kitâbenin yeri boştur. İçinde tek ahşap sanduka bulunan türbe 1942'de onarılmıştır.

Âşık Çelebi Hubbî'nin, adlarını saydığı İran ve Osmanlı kadın şairlerinin en üstünü olduğunu söyleyerek her türde şiir yazdığını belirtmiştir (*Meşâirü's-suarâ*, vr. 186^b). Kınalızâde Hasan Çelebi de onun

kadın şairlerin en fasihi ve merdâne şiirleriyle dikkat çeken olduğundan söz eder (*Tezkire*, I, 281). Tezkirelerde bir divan teşkil edecek kadar şiirinin bulunduğu söylenmekteyse de kaynaklarda yer alan manzumeleri fazla değildir. Müjgân Cuncbur, *İmâdû'l-cihâd* adlı on sekiz varaklık tercüme bir eserin (Millî Kütüphane, Yazma Eserler, nr. A 3987) sonunda Hubbî'nin bazı şiirlerini tesbit etmiş ve bunlardan beş gazeliyle birkaç mesnevi parçasını yayımlamıştır. *İmâdû'l-cihâd*'ın, Muhyiddin Ahmed b. İbrâhim ed-Dimaşkî ed-Dimyâtî'nin (ö. 814/1411) *Meşâirü'l-eşvâk ilâ meşâirü'l-uşşâk* adlı eserinin tercümesi olması gerektiğini söyleyen Cuncbur, mukaddimesinde bir sefer esnasında üç gün içinde çevrildiği belirtilen, ancak mütercimi hakkında bir kayıt bulunmayan bu risâlede mevcut mesnevi parçalarının ve hatta tercümesinin Hubbî'ye ait olabileceği ihtimali üzerinde durmaktadır. Onun Arapça şiir yazacak derecede bu dile vâkıf olması da bu ihtimali güçlendirmektedir (III. Murad'a nazîre olarak söylediği Arapça-Türkçe mülemma' gazelin metni için bk. Mehmed Zihni, II, 17). Risâlenin sonunda Hubbî'nin divan edebiyatında örneğine çok az rastlanan gazâ konulu gazellerine yer verilmiştir. Şairin eski ve yeni birçok kaynakta adı geçen (meselâ bk. Âşık Çelebi, vr. 186^b; Levend, s. 131) ve 3000 beyitten fazla olduğu söylenen

Hubbî Hatun Türbesi – Eyüp / İstanbul

Hubbî
Hatun
Türbesi'nin
planı

Cemşid ü Hurşid adlı mesnevisinin bugüne kadar nüshasına rastlanmamıştır. Eserden sadece Âşık Çelebi'nin naklettiği yirmi yedi beyitle Hasan Çelebi'nin zikrettiği bir beyit bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Âşık Çelebi, *Meşâirü's-suarâ*, vr. 79°-80°, 185°-186°; Kınalızâde, *Tezkire*, I, 280-281; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, I, 225; Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, II, 152; *Keşfü'z-ẓunûn*, I, 594; *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısım* (haz. Mustafa İsen), Ankara 1994, s. 301-302; Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmî*, s. 82-84; Mehmed Zihni, *Meşâhîrü'n-nisâ*, İstanbul 1295, II, 15-17, 155; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şuarâ*, İstanbul 1290, s. 131-132; Fâik Reşad, *Eslâf*, İstanbul 1311, I, 109-112; *Sicill-i Osmânî*, II, 110; *Osmanlı Müellifleri*, II, 137; Ergun, *Türk Şairleri*, II, 608-609; Gibb, *HOP*, III, 170-171; Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 131; Müjân Cumbur, "İmâdî'l-Cihâd ve XVI. Yüzyıl Kadın Şairlerinden Ayşe Hubbî Kadın", *IX. TTK Bildiriler* (1988), II, 901-913; Yıldız Demirel, *Eyüp'te Türbeler*, Ankara 1989, s. 42-43; a.m.f., "Hubbî Hatun Türbesi", *DBİst.A.*, IV, 92-93; Mehmet Nermi Haskan, *Eyüp Tarihi*, İstanbul 1993, I, 205, 221; Ali İhsan Yurd - Mustafa Kaçalın, *Akşemseddin: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1994, s. 31; Mehmed Çavuşoğlu, "16. Yüzyılda Yaşamış Bir Kadın Şair: Nisâî", *TED*, sy. 9 (1978), s. 407; "Hubbî Kadın", *Kâmusü'l-a'lâm*, III, 1925; "Ayşe Hubba Hatun", *TA*, IV, 400; "Ayşe Hubbî Hatun", *İst.A.*, III, 1635-1636; "Ayşe (Hubba Hatun)", *TDEA*, I, 250; Hasan Aksoy, "Cemşid ü Hurşid", *DİA*, VII, 342.

MUSTAFA UZUN

HUBBÎYYE

(الحبيّة)

Kullukta

sevgi derecesine ulaşan kimsenin bütün yükümlülüklerinin kalkacağını iddia eden fırka.

Sözlükte "sevmek" ve "sevgi" anlamına gelen **hubb** kökünden nisbet ismi olan **hubbiyye** "sevenler, sevgiyi ön planda tutanlar" demektir. Bazı kaynaklarda Habîbiyye diye kaydedilir. Fırka mensuplarına göre gönlünde Allah sevgisi yerleşen, nefesine hâkim olan ve kullukta ileri mertebeye ulaşan kimseden bütün yükümlülükler kalkar. Çünkü bu seviyeye ulaşıldığı zaman Allah kulun, kul da Allah'ın dostu

olur. Allah'ın cennette kullarını namaz, oruç ve benzeri ibadetlerle mukellef tutmaması gibi bu mertebeye ulaşan kulu da her türlü yükümlülüğünden muaf tutar. Bu takdirde kulun Allah'tan korkması, O'nun kendisine azap edeceğinden endişe etmesi söz konusu olmaz. Zira sevenlerin birbirine eziyet etmesi düşünülemez.

İslâm mezhepleri tarihinin ana kaynaklarında genellikle böyle bir fırkanın adına rastlanmazsa da ikinci derecede bazı kaynaklarda adı geçen fırka Müşebbihe'nin (Hârizmî, s. 47), bir kısmında da Cebriyye'nin (Osman b. Abdullah el-İrâkî, s. 69) bir kolu olarak gösterilmektedir. Bu fırka, Tehânevî'nin de belirttiği gibi (*Keşşâf*, I, 618) kullukta belli bir mertebeye ulaşıldığında ibadetlerin sâkıt olacağını, haram ve helâl kavramlarının ortadan kalkacağını iddia eden İbâhî mutasavvıfların görüşlerine paralel düşünceler ortaya koymaktadır (bk. İBÂHÎYYE).

Dinî hayatta Allah sevgisinin büyük bir önemi bulunmakla birlikte sadece bu psikolojik temayülün bulunmasıyla kişinin şahsına ve topluma karşı görevlerini yerine getirmiş ve kurtuluşa erişmiş olması mümkün değildir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'ı sevmeye iddiasında bulunanların bu sevgilerinin karşılığını almaları, yani O'nun tarafından da sevimeleri için Hz. Peygamber'in tebliğlerine uymalarını gerektiği ifade edilmiş, böylece dinin hem şahsî hayat ve davranış hem de toplum hayatı açısından önemi vurgulanmıştır (meselâ bk. Âl-i İmrân 3/31-32; en-Nisâ 4/80; en-Nûr 24/54).

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf* (Dahrûc), I, 618-619; Hârizmî, *Mefâtihu'l-ülûm* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Beyrut 1409/1989, s. 47; Osman b. Abdullah el-İrâkî el-Haneî, *el-Firaku'l-müşteriha beyne ehli'z-zeyg ve'z-zendeke* (nşr. Yaşar Kutluay), Ankara 1962, s. 69; M. Cevâd Meşkûr, *Mevsû'atü'l-firakü'l-İslâmiyye* (trc. Ali Hâşim), Beyrut 1415/1995, s. 203; Mahmûd Tâhir el-Gazzâlî, "Ma'rifetü'l-mezâhib" (nşr. Ali Asgar Hikmet), *el-Fikrû'l-İslâmî*, VII/41, Beyrut 1986, s. 16.

MUSTAFA ÖZ

HUBEYB b. ADÎ

(خبیب بن عدی)

Hubeyb b. Adî b. Mâlik el-Ensârî
(ö. 4/625)

Sahâbî.

Medine'nin iki büyük kabilesinden biri olan Evs'e mensuptur. Bedir ve Uhud gazvelerinde bulundu. Uhud Gazvesi'nden sonra Adal ve Kâre kabilelerinden birkaç

kişi Medine'ye Resûl-i Ekrem'in yanına gelerek kabilelerinde İslâmiyet'in yayılmasına başladığını, kendilerine dini ve Kur'an okumayı öğretecek kimselere ihtiyaç duyduklarını söylediler. Bu kişileri veya onların bir kısmını, Medine'ye saldırmak üzere adam topladığı için Hz. Peygamber'in emriyle Abdullah b. Üneys tarafından öldürülen yahudi lider Hâlid b. Süfyan'ın intikamını almayı planlayan Lihyânoğulları'nın gönderdiği anlaşılmaktadır. Bu arada müşriklerin yeni bir saldırı hazırlığı yapıp yapmadıklarını öğrenmek isteyen Resûlullah, aralarında Hubeyb b. Adî'nin de bulunduğu yedi (veya on) kişiyi Âsım b. Sâbit'in (veya Mersed b. Ebû Mersed) kumandasında irşad heyeti olarak görevlendirdi (Buhârî, "Cihâd", 170, "Meğâzî", 10, 13, 28; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 105). Heyet Hüzeyl kabilesi topraklarında bulunan Recî' suyuna ulaştığında onları Lihyânoğulları'ndan 100 kadar okçu karşıladı. Hubeyb, Abdullah b. Târik ve Zeyd b. Desine dışındaki müslümanlar çarpışarak şehid düştüler. Müşrikler daha sonra Abdullah b. Târik'i da şehid ettiler ve Hubeyb ile Zeyd'i Mekke'ye götürdüler; onları Bedir'de öldürülen yakınlarının intikamını almak isteyen Mekkeliler'e sattılar. Hubeyb'i, Bedir'de öldürdüğü söylenen Hâris b. Âmir'in oğullarının veya babaları Bedir'de öldürülen altı müşrikin satın aldığına, yahut Hâris b. Âmir'in anne bir kardeşi Huceyr b. Ebû İhâb et-Temîmî tarafından satın alınıp câriyesi Mâviyye'nin evinde hapsedildiğine dair rivayetler vardır. Daha sonra müslüman olan Mâviyye veya Hâris b. Âmir'in kızı Zeyneb (Buhârî, "Cihâd", 170), prangaya vurulmuş olan Hubeyb'i zaman zaman kapı aralığından gözetlediğini, üzüm mevsimi olmadığı halde onu üzüm yerken gördüğünü, bunu ona Allah'ın ikram etmiş olabileceğini söylemekte, Hubeyb'den daha hayırlı bir esire rastlamadığını belirterek isteği üzerine kendisine su ve putlara kurban edilmeyen et ikram ettiğini zikretmektedir.

Müşrikler, haram aylar çıktıktan sonra Hubeyb'i Zeyd b. Desine ile birlikte (Diyarbakır, I, 456) öldürmek üzere şehir dışındaki Ten'im (Ye'cec) mevkiine götürdüler. Hubeyb burada ölmeyen önce iki rek'at namaz kılmasına izin vermelerini istedi ve namazını mümkün olduğu kadar kısa sürede kıldı. Onun bu namazı, İslâm tarihi boyunca haksız yere öldürül-